

Eila Tuominen (toim.)

Näkökulmia eläkeläisten hyvinvointiin

– toimeentulosta kulutukseen ja ajankäyttöön

Tutkimusraportti koostuu kolmesta eläkeläisten hyvinvointia eri näkökulmista tarkastelevasta artikkelista. Ensimmäinen käsittelee ikääntyneitä koskevaa hyvinvointitutkimusta ja erityisesti terveydentilaan ja taloudelliseen toimeentuloon liittyvää kotimaista tutkimusta. Toinen artikkeli käsittelee ikääntyneen väestön kulutuksen ja kulutusrakenteen muutosta 1960-luvun puolivälistä 2000-luvun alkuun asti. Kolmas artikkeli tarkastelee eläkeläisväestön ajankäytön muutoksia 1980-luvun lopulta 2000-luvun alkuun saakka.

Ikääntyneet aikaisempaa terveempiä ja toimintakykyisempiä – tulotaso reaalisesti noussut

Eläkeläisten hyvinvoinnin jäljillä – katsaus viimeaikaiseen tutkimukseen -artikkelissa tarkastellaan ikääntyneiden hyvinvointiin liittyvää tutkimusta, jossa pääpaino on terveyden ja taloudellisen toimeentulon muutosten tarkastelussa. Lisäksi artikkelissa kysytään, mitä yhtäältä objektiivisiin tulotietoihin ja toisaalta eläkeläisten subjektiivisiin kokemuksiin perustuvat mittarit kertovat eläkeläisten taloudellisen toimeentulon riittävydestä.

Tutkimusten mukaan terveytensä hyväksi kokeneiden eläkeikäisten osuus on noussut runsaalla kymmenellä prosenttiyksiköllä viimeisten viidentoista vuoden aikana. Vain kaikkein vanhimpien ikäluokkien (85+) terveydentilan ei ole havaittu parantuneen. Vuonna 2007 lähes puolet yli 64-vuotiasta piti terveyttään hyvänä tai melko hyvänä. Terveystään hyvänä pitävien

osuus pieneni merkittävästi vasta yli 80-vuotiaiden ryhmässä. Myös ikääntyneiden toimintakyky on tutkimusten mukaan parantunut viimeisten 20 vuoden aikana.

Eläketulon kehitystä koskevat tarkastelut osoittavat eläketason nousseen 1990-luvun alusta reaalisesti lähes neljänneksellä. Keskimääräinen kokonaiseläke nousi hieman yli 1 000 eurosta 1 240 euroon kuukaudessa. Eläketason reaalinous selittyy suureksi osaksi eläkekannan vaihtuvuudella. Eläkkeelle siirtyneiden eläketaso on parempi kuin pitkään eläkkeellä olleiden. Tähän vaikuttaa ennen muuta ansiotason yleinen kohoaminen, naisten työssäkäynnin lisääntyminen ja eläkejärjestelmän vähittäinen kypsyminen.

Tulotason reaalinous näkyy myös eläkeläistalouksia koskevissa tarkasteluissa. Eläkeläistalouksien käytettävissä oleva tulo (kulutusyksikköä kohti) kasvoi ajanjaksolla 1987–2004 reaalisesti 12 000 eurosta 17 500 euroon. Tarkastelujakson lopulla eläkeläistalouksien käytettävissä olevien tulojen kasvu oli hieman hitaampaa kuin ammatissa toimivien kotitalouksissa, joten eläkeläistalouksien suhteellinen asema ammatissa toimiviin verrattuna hieman heikkeni.

Eläkeläisten suhteellinen köyhyys on lisääntynyt 1990-luvun lopusta lähtien, mutta eniten köyhyys on kasvanut työttömien ja opiskelijoiden keskuudessa. Kun verrataan eläkeläistalouksien köyhyyttä koko väestön keskimääräiseen köyhyysriskiin, eläkeläisväestön köyhyys ei ole sen yleisempää kuin väestössä keskimäärin. Toisaalta koettua toimeentuloa koskevat tarkastelut perustelevat päätelmää, ettei pienituloisuus kaikkien kohdalla merkitse taloudellista ahdingoa. Käytettävissä olevan tulon perusteella köyhyysriskissä olevista eläkeläisistä yli puolet ilmoitti selviytyvänsä menoista melko helposti tai helposti. Toisaalta köyhyysrajan ylittäneiden eläkeläisten joukossa oli myös niitä, joille menoista selviytyminen tuotti hankaluuksia.

Ikääntyvien kulutus kasvanut tasaisesti, mutta hitaammin kuin heitä nuorempien

Artikkelissa *Ikääntyvän väestön kulutustapojen muutokset vuosina 1966–2001* tarkastellaan kulutuksen muutosta pitkällä aikavälillä. Artikkelin aineistona on Tilastokeskuksen kulutus-tutkimukset vuosilta 1966–2001, joissa perusjoukon muodostavat suomalaiset yksityiskotitaloudet. Empiiriset analyysit jakautuvat kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa tarkastellaan kulutusmenojen ja keskimääräisen kulutusalttiuden kehitystä. Lisäksi tutkitaan, millä tavoin kotitalouden tulotaso vaikuttaa keskimääräisestä kulutusalttiudesta saatavaan kuvaan eri ikäryhmissä. Toisessa osassa pureudutaan kulutuksen rakenteessa tapahtuneisiin muutoksiin. Kulutusrakenteen yleisen tarkastelun lisäksi tutkitaan tarkemmin asumisen, terveyden ja vapaa-ajan kulutuksen muutoksia.

Tulosten mukaan iällä ja kulutuksella on selvä yhteys. Kulutusalttiisuus pienenee vähitellen iän karttuessa. Ikääntyneet kuluttavat muita ikäryhmiä selkeämmin välttämättömyyksiä pidettäviin hyödykeryhmiin, kuten elintarvikkeisiin ja asumiseen. Kokonaisuudessaan ikääntyneiden kulutus on yhtäältä seurannut pitkälti yleisiä kulutuksessa tapahtuneita muutoksia ja toisaalta heidän kulutuksessaan näkyvät edelleen samat ikääntyneiden kulutukseen kuuluvat

tyypilliset piirteet. Heidän kulutusmenonsa ovat kasvaneet tasaisesti kulutusyhteiskunnan kehittymisen myötä, mutta 1990-luvun alkua lukuun ottamatta hitaammin kuin heitä nuorempien. Myös välttämättömyyskulutuksen kokonaismeno-osuus on pienentynyt ajan mukana niin ikääntyvillä kuin muillakin, mutta yhä edelleen ikääntyneet kuluttavat välttämättömyksiin suhteellisesti enemmän kuin heitä nuoremmat.

Vanhimpien eläkeläisten ajankäyttö passivoitunut – nuorimpien, hyvätuloisten aktivoitunut

Artikkelissa *Eläkeläisten ajankäyttö ja sen muutokset 1990-luvulla* tarkastellaan 65–79-vuotiaiden vanhuuseläkeläisten ajankäytön muutoksia. Taustalla on ajatus niin sanotussa kolmannessa iässä olevista vanhuuseläkeläisistä, jotka ovat edeltäjiään hyväkuntoisempia ja aktiivisempia. Myös eläkkeensaajien taloudellisen aseman kohentumisen oletetaan näkyvän ajankäytössä. Artikkelissa tarkastellaan, miten yhtäältä passiiviseksi luokiteltujen toimintojen kuten television katselun ja lukemisen ja toisaalta aktiivisten, vähän taloudellisia resursseja vaativien vapaa-ajan toimintojen sekä maksullisten, kaupallisten ja viihteellisten toimintojen väliset suhteet ovat muuttuneet. Tutkimusaineistona ovat Tilastokeskuksen ajankäyttö-tutkimusten aineistot vuosilta 1987–1988 ja 1999–2000.

Tulosten mukaan vanhuuseläkeikäisten ajankäyttö vastoin odotuksia ei ollut aktivoitunut 1990-luvulla. Vaikka esimerkiksi liikuntaa harrastettiin aiempaa enemmän, ajankäyttö oli passivoitunut johtuen television katselun lisääntymisestä ja sosiaalisen kanssakäymisen vähenemisestä. Ikäluokittainen tarkastelu antaa kuitenkin tukea ajatuksille aiempaa aktiivisemmasta eläkeläisyydestä. Nuorimpien eläkeläisten ajankäyttö oli muuttunut aktiivisemmaksi ja erityisesti niillä, joilla tulotaso oli keskimääräistä korkeampi.

Lisätietoja:

Eila Tuominen

Sähköposti: eila.tuominen@etk.fi

Puhelin: 010 751 2151

Aineistotilaukset:

aineistotilaukset@etk.fi

ISSN 1238-5948

ISBN 978-951-691-107-9 (PDF)

ISBN 978-951-691-106-2 (sid.)